

Gjerdrum-utvalget
Co gjerdrumutvalget@oed.dep.no

Norsk Landbruksrådgiving
Osloveien 1, 1433 Ås
Telefon: 902 03 317
nlr@nlr.no

Deres ref.:

Vår ref.: 602.5/KOL

Ås, 10. august 2021

Innspill til Gjerdrum-utvalget fra Norsk Landbruksrådgiving

Vi viser til Gjerdrumutvalgets nettside der det inviteres til utvalgets arbeid.

1. Norsk landbruksrådgiving sin bakgrunn for innspill

Norsk Landbruksrådgiving (NLR) er en medlemsorganisasjon med 24 000 medlemmer tilknyttet 10 regionale rådgivingsenheter. Vi har 330 ansatte, og har rådgivere med lokal kunnskap og erfaring på mer enn 90 kontorsteder over hele landet. NLR er et bindeledd mellom forskningen og landbruket, og vår rolle er å innhente, utvikle og samordne kunnskap som rådgiverne formidler til næringsutøvere i landbruket.

Rådgiving og planlegging som omfatter løsmasser og vann inngår i vår veiledning og planlegging, spesifikt for:

- nydyrking
- drenering og overvannshåndtering
- planering og massedeponi
- masseflytting ved bygging av driftsbygninger og veger

Mye dyrka og dyrkbar jord i Norge ligger på marine avsetninger. En del av dette ligger på registrert kvikkleiresoner, noe ligger på uregistrerte kvikkleiresoner. NLR har gjennom mange år bygd opp kompetansen med å håndtere utfordringer knytta til bekkelukking og bakkeplanering. Gjennom dette arbeidet har en også fått et godt erfaringsgrunnlag å bygge på, for å komme fram til kostnadseffektive tiltak som er realiserbare innenfor de økonomiske rammer og forutsetninger som gjelder.

Innspillet vårt deler vi opp i

- generelle observasjoner/erfaringer
- eldre lukka løp
- eroderende vassdrag i inn- og utmark

2. Generelle observasjoner/erfaringer vedr. risiko

- gårdbrukere ønsker ofte rask igangsetting av tiltak
- entreprenør kan ha en jobb hos naboen, og tiltak ønskes gjennomført «når han først er der» (tilbud fra entreprenør, kan spare transport, rigg etc.)
- manglende kunnskap om kvikkleire hos maskinoperatør
- manglende kunnskap om kvikkleire i kommunal forvaltning, som en del av manglende kunnskap om løsmasser generelt

3. Eldre lukka løp

Tilskudd til bekkelukking og bakkeplanering fra tidlig 70-tall til midt på 80-tallet omdannet betydelige områder med bakket leirjord til slakere/jevne arealer. Antall dekar planert jord og antall meter lukket bekk vil vi tro at Landbruksdirektoratet har oversikt over, men hvor mange av disse bekkelukkingene som ikke er i tilfredsstillende tilstand finnes det neppe noen oversikt over.

Tilfredsstillende tilstand:

- røra tar unna flomavrenninga
- rørstrengen ligger stabilt, og er tett
- eroderer ikke ved innløp/utløp

Ikke tilfredsstillende tilstand:

- røra tar ikke unna flomavrenninga
- røra lagt uten et godt fundament og god omfylling, og (stor) overdekking har ført til bevegelse av røra og utette rørskjøter (svært mye ble lagt med mufferrør). Dette har gitt utspyling av jordoverdekkinga, og/eller inntrenging av jord, stein og røtter, som reduserer røras kapasitet, eller tetter helt.

3.1. Problemstillinger

Lukkinger på 70 - og 80-tallet var ofte en forutsetning for å kunne foreta bakkeplanering, og derved skaffe «traktorjord».

Utbedring/utskifting av slike lukka løp er i dag svært kostbart, og gir lite igjen. Der slike lukkinger ikke fungerer vil det over tid reetableres bekkedaler. Dette er sjølsagt et tap av areal for grunneieren og for samfunnet, men ikke minst vil dette være en risiko også for samfunnet ved at denne erosjonen gir leirras, i noen tilfelle kvikkleireras. Svært mange lukkinger er foretatt før registrering av kvikkleireforekomster, og mange kvikkleire-forekomster er heller ikke registrerte.

Ved planlegging av nydyrking, noe bakkeplanering, og utbedring/utskifting av lukka løp, benytter NLR den kunnskapen om kvikkleire som i stor grad er etablert etter Rissaraset i 1979.

I plandokumentene våre beskrives konkrete tiltak/råd, det vises til veiledningslitteratur om kvikkleire (særlig NVE), og vi har en «vær varsom»-rolle.

Slike planer er svært ofte knyttet til oppdragsgiverens søknad om SMIL-tilskudd, noe som er helt avgjørende for gjennomføring.

NLR erfarer at det likevel er flere «skjær i sjøen» for at tiltak blir gjennomført, og vi anmoder Gjerdrum-utvalget til å se spesielt på disse, og vurdere hvordan disse kan tas med i det videre arbeidet:

- Enten det hydrotekniske tiltaket er utskifting av et lukka løp til et nytt lukka løp eller gjenåpning, er kostnadene for oppdragsgiveren store. Noen ganger så store at tiltaket ikke blir gjennomført, selv om det (kan) gis SMIL-tilskudd
- Leiejord kan innebære at eier ikke er (økonomisk) interessert i å bidra, og at leieavtale ikke er trygg nok for leier til at han tør å bruke penger
- Løp over flere eiendommer, der interessene er varierende, kompliserer mht. ansvar
- LOD-prisippet (lokal overvannsdistribusjon) må i større grad enn i dag inn i landbrukets overvannsdistribusjon. Dette kan gi store besparelser, og økte miljøgevinster, i forhold å legge nye og større rør. Et betydelig hinder for dette er den juridiske siden, da et fordrøyingstiltak gjerne best kan plasseres på en naboeiendom lenger opp i nedbørfeltet enn der problemene er. Her er det behov for juridisk avklaring av grunnlaget for fordeling av anleggskostnader og vedlikeholdsansvar.

Vi kan beskrive disse problemstillingene ved et konkret og nytt tilfelle:

- Eldre lukka løp over tre eiendommer, underdimensjonert
- Sluttavvirking av skog på en fjerde eiendom, øverst i nedbørfeltet
- Nydyrking på nest øverste eiendom
- Erstatting av lukka løp foretatt eiendomsvis i 2020/21
- Tiltak på nederste eiendom kostet kr 800 000, kr 300 000 i SMIL-tilskudd og kr 500 000 egeninnsats

Til dette kan det kommenteres at det burde vært en samordning av tiltakene for å få ned pris på arbeid og materialer. Men svært trolig burde det først vært gjennomført fordrøyingstiltak på øverste (skog-) eiendom, samlet erfaringer fra effekten av dette, før beslutning om utskifting av rørstreng over de tre nedenforliggende eiendommene ble tatt. Når så ikke er gjort, er det særlig den juridiske siden som ikke har vært klar nok.

4. Eroderende vassdrag i inn- og utmark

Sikringstiltak i åpne, eroderende løp i utmark faller mellom to finansieringsstoler

- SMIL-tilskudd skal i all hovedsak nyttes på innmark
- NVE-midler til sikringstiltak prioriteres der bygninger, infrastruktur og øvrige tekniske installasjoner kan berøres av risiko

Gjennom årene er det observert mange slike vassdrag i leiområder, der vannføring, løpserosjon og risiko har økt etter sluttavvirking av skog, nydyrking, vegbygging eller utbygging av hytte-/boligfelt.

Når både landbruks- og andre interesser inngår, må det legges til rette for å kunne samfinansiere tiltak. NLR har sammen med fylkes- og kommunal landbruksforvaltning gode forutsetninger til å organisere og gjennomføre slike tiltak

5. Tilråding

Vi har her beskrevet forhold og problemstillinger som gjelder åpne og lukka løp, kvikkleire eller ikke. Faren for kvikkleireras gjør at vi tilrår (gjeldende for marine leirområder):

- Registrering av lukka løp
- Eldre lukka løp som ikke har tilfredsstillende tilstand bør utbedres, særlig de som ligger på eller i nærheten av registrert kvikkleiresone. Evt. settes under observasjon.
- Alle lukka løp som utbedres eller bygges nytt, må bygges med hensyn til mulig kvikkleire
- Problemstillingen vedr. pkt.4 bør utredes
- Problemer og tiltak bør utredes/planlegges/gjennomføres nedbørfeltvis
- Tilskuddsmengde og -sats må være såpass høy at tiltak blir gjennomført. Økt sats for fellestiltak/ nedbørfeltvise tiltak
- Juridiske forhold rundt fellestiltak klargjøres for veilednings-/planleggingsapparat og forvaltning
- NLR har gjennom mange år gradvis bygd opp kompetanse- og erfaringsgrunnlag til å lage kostnadseffektive løsninger i områder med erosjons- og kvikkleireutfordringer. Denne kunnskapen ønsker vi å bidra med, for å løse dagens og kommende utfordringer på dette området.

Hvis ønskelig bidrar vi gjerne til direkte kontakt med våre fagpersoner.

Med vennlig hilsen

Kåre Oskar Larsen
Avdelingsdirektør, Norsk Landbruksrådgiving
Mobil: +4790697883
E-post: kare.oskar.larsen@nlr.no